

Enkele bedenkingen bij de KWALIFICATIESTRUCTUUR

Willy Vermorgen, lic. Moraalwetenschap, lic. Onderwijstechnologie

Het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur werd goedgekeurd op 30 april 2009 en ging in op 1 september 2009. De uitvoering van het decreet wacht nog steeds op een aantal uitvoeringsbesluiten. In afwachting van deze uitvoeringsbesluiten is het roeien met de riemen die we hebben en wordt het roeien soms zeer moeilijk. De oriëntatienota over de hervorming Secundair Onderwijs wordt opgehangen aan de Vlaamse Kwalificatiestructuur. Vanuit een schets van het decreet geven we enkele problemen aan en suggereren we een mogelijke oplossing.

De opleidingenwereld bestaat uit verschillende opleidingverstrekkers¹, elk met hun eigen agenda: onderwijs, VDAB, SYNTRA en private instellingen (bv bedrijfsopleidingen, opleidingen van de bedrijfssectoren). We herinneren aan de tweevoudige opdracht van het onderwijs: ten eerste jongeren vormen tot volwaardige burgers door hun persoonlijkheid te ontwikkelen, hun sociaal engagement te ontplooien en hen culturele waarden bij te brengen; ten tweede jongeren rechtstreeks (arbeidsmarktgericht onderwijs) of onrechtstreeks (doorstromingsgericht onderwijs) op te leiden naar de arbeidsmarkt. VDAB, SYNTRA en andere private instellingen zijn uitsluitend arbeidsmarktgericht. Als we de kwalificatiestructuur toetsen aan de dubbele opdracht van onderwijs dan stellen we vast dat de kwalificatiestructuur in de eerste plaats een arbeidsmarktgericht instrument is. Het essentiële doel van een kwalificatiestructuur bestaat erin de opleidingen dichter te laten aansluiten bij de arbeidsmarkt. De kwalificaties, die leiden naar het maatschappelijk functioneren en het burgerschap², horen in se niet thuis in een kwalificatiestructuur, maar maken deel uit van de opleidingenstructuur, die de opleidingen ordent.³

1 Wat is een kwalificatiestructuur?

De kwalificatiestructuur is een systematische ordening van erkende kwalificaties op basis van een algemeen geldend raamwerk.⁴ In de kwalificatiestructuur worden de kwalificaties systematisch beschreven en ingeschaald op niveau aan de hand van descriptoren volgens een in het decreet vastgelegde procedure.

¹ We beperken ons in deze paper tot onderwijs. We gebruiken de term ‘opleidingverstrekker’, als we uitdrukkelijk alle opleidingverstrekkers bedoelen.

² In het decreet worden deze onderwijskwalificaties genoemd.

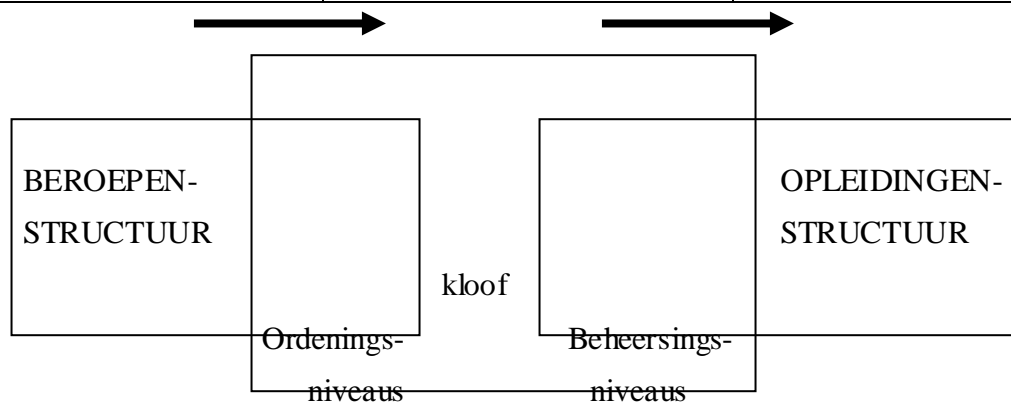
³ In het onderwijs zijn dit de studierichtingen.

⁴ Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur (30 april 2009), art.3.

We kunnen ons de kwalificatiestructuur het best voorstellen als een grootwarenhuisketen, die goederen aankoopt bij een producent, deze goederen bewerkt en stockeert in het magazijn en daarna overbrengt naar de gebruiker.

Hoe werkt het mechanisme? Vooreerst bestelt de keten bij een bedrijf goederen. Het bedrijf, de werkgever en de werknemers, produceren het product. Eens de bestelling is afgewerkt wordt deze geleverd bij de keten. De keten controleert de waar, keurt de waar goed en stockeert deze in het magazijn. Ieder product heeft zijn plaats in het magazijn. Naderhand worden de goederen vervoerd naar de warenhuizen van de keten. Eenzelfde soort product kan afgeleverd worden in verschillende warenhuizen. In het warenhuis worden de goederen in de rekken geplaatst en zijn deze klaar voor verkoop. De klant koopt het product en consumeert het volgens zijn eigen tijdsindeling, planning en gebruiksmethode.

Arbeidsveld	Overheid	Opleidingenveld
SERV	VLOR	WERKVLOER
Werkgevers Werknemers VDAB + SYNTRA	Vlaamse Regering Agentschap Kwaliteitszorg Onderwijs en Vorming	Onderwijsnetten GO VDAB + SYNTRA Andere opleidingsvertrekkers

KWALIFICATIESTRUCTUUR

Als we dit proces nu vertalen naar het onderwijs gebeurt het volgende: het *Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming* (AKOV) bestelt een beroepscompetentiesprofiel bij de SERV op basis van maatschappelijke, economische, onderwijskundige, pedagogische of culturele behoefte. Onder de vleugels van de SERV ontwikkelen de vertegenwoordigers van de werkgevers en de werknemers van een bedrijfssector een beroepscompetentiesprofiel, dat wordt voorgelegd aan AKOV voor erkenning. Om het profiel te ontwikkelen beschrijft een werkgroep het beroep aan de hand van kennis, vaardigheden en attitudes, die worden gebundeld tot competentieclusters. Deze clusters worden op hun beurt geclusterd tot beroepskwalificaties, die worden samengebracht in een beroepscompetentiesprofiel. De verschillende profielen van een bedrijfssector worden geordend in een beroepsstructuur.

AKOV bereidt een erkenningadvies voor aan de hand van de descriptoren, beschreven in het decreet. Dit advies wordt voorbereid in een sectorspecifieke commissie ad hoc, paritair samengesteld door een vertegenwoordiging van de Werkgevers en Werknemers, een vertegenwoordiging van onderwijs aangeduid door VLOR, vertegenwoordigers van VDAB en SYNTRA, een experts aangeduid door AKOV. Deze commissie zet het profiel om in een kwalificatie. Het erkenningadvies over het in een kwalificatie omgezette beroepscompetentieprofiel wordt voorgelegd aan de Vlaamse Regering, die de kwalificatie al dan niet erkent en valideert. Het Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming registreert het profiel in een databank, schaaft het in als kwalificatie op een niveau van de kwalificatiestructuur. Net zoals in het magazijn heeft iedere kwalificatie een code bepaald door de naam en niveau.

Naderhand wordt de kwalificatie omgezet naar een voor de arbeidsmarktgerichte onderwijskwalificatie⁵ aan de hand van eindtermen, die door de onderwijsoverheid werden bepaald. AKOV bereidt een advies voor in een sectorspecifieke commissie ad hoc binnen de VLOR. Deze commissie zet de kwalificatie om in een naar de arbeidsmarktgerichte onderwijskwalificatie. Het advies wordt voorgelegd aan de Vlaamse Regering, die de onderwijskwalificatie al dan niet erkent en valideert. Het Agentschap voor Kwaliteitszorg in Onderwijs en Vorming registreert het profiel in een databank als deel van een studierichting en schaaft het in als onderwijskwalificatie op een niveau in de opleidingenstructuur volgens het beheersingsniveau.

De netten en het Gemeenschapsonderwijs bepalen zelf de eigen tijdsindeling, de organisatie van het onderwijs en de gebruiksmethode. Hiertoe worden de eindtermen omgezet in eigen doelstellingen en verwoord in de leerplannen. Zoals niet alle warenhuizen dezelfde producten aanbieden, zo zullen niet alle onderwijsinstellingen dezelfde studierichtingen aanbieden. De scholen kopen als het ware de studierichtingen en realiseren de eindtermen. De opleiding kan ook aangeboden worden buiten het onderwijs. Andere opleidingverstrekkers kunnen volgens hun eigen tijdsindeling, organisatie en gebruiksmethode ook dezelfde arbeidsmarktgerichte opleiding aanbieden.

We kunnen stellen dat de kwalificatiestructuur de kwalificaties ordent op basis van een kwalificatieraamwerk en een vastgelegde procedure. Langs de zijde van het arbeidsveld ordent de structuur de beroepen. De kwalificatiestructuur beweegt zich als een structuur van vereiste en gevraagde beroepscompetenties, geclusterd in beroepskwalificaties (beroep of functie). De beroepswereld drukt zijn marktbehoeften niet uit in diplomavereisten, getuigschriften of gevolgde opleidingen, maar maakt duidelijk welke competenties nodig zijn om een beroep uit te oefenen en op welk niveau dit zich situeert. De beroepenwereld clustert competenties, zijnde kennis, vaardigheden en attitudes, die een ervaren beroepsbeoefenaar moet beheersen om het beroep uit te oefenen. Deze clusters worden gevat in een beroepskwalificatie.

Langs de zijde van de opleidingenwereld ordent de kwalificatiestructuur de studierichtingen die naar de gevraagde beroepskwalificaties leiden. De opleidingenwereld drukt zijn resultaten uit in diplomavereisten, getuigschriften of attesten. De onderwijsoverheid clustert in samenspraak met de onderwijsverstrekkers welke eindtermen nodig zijn om de kwalificaties te beheersen, die een beginnend beroepsbeoefenaar moet beheersen om het beroep uit te oefenen. Deze clusters worden gevat in arbeidsmarktgerichte onderwijskwalificatie. In het

⁵ Voor het arbeidsmarktgerichte deel van een onderwijskwalificatie kan best een andere term ingevoerd worden: bv de term 'opleidingprofiel' of 'opleidingcompetentieprofiel'. Hierdoor komt het parallelisme met het beroepscompetentieprofiel tot uiting en blijft de relatie onderwijs-arbeid zijn betekenis behouden.

opleidingsveld clustert het onderwijs de beschikbare en aangeboden opleidingscompetenties tot arbeidsmarktgerichte doelstellingen.

In bijlage 1 (zie hierna) schetsen we een voorbeeld van een ontwikkelingsgang van een kwalificatiestructuur.

2 Een kleine geschiedenis

De Vlaamse Onderwijsraad startte in 1995 een project 'Beroepsprofielen⁶, Opleidingprofielen en Kwalificatiestructuur' op. De diamantnijverheid werd als testcase ontwikkeld. Er werd gekozen voor de diamantnijverheid omdat deze bedrijfssector een heldere structuur heeft en de relatie arbeidsveld en onderwijsveld eenduidig kon benaderd worden. Er werd in samenspraak met de diamantnijverheid, werkgevers- en werknemersorganisaties, een beroepsstructuur gemaakt, waaraan beroepsprofielen werden gekoppeld. Van deze beroepsstructuur werd een kwalificatiestructuur voor de diamantnijverheid en een opleidingsstructuur voor het onderwijsdomein 'diamant' afgeleid.

Alras doken enkele problemen op, die ook zichtbaar waren op Europees vlak. Ten eerste werd vastgesteld dat het niveau 1 geen enkel aanknopingspunt had in het arbeidsveld en dus zinloos was volgens het gangbare model. Ten tweede werd vastgesteld dat de kwalificatiestructuur werd gelijkgesteld met de opleidingsstructuur waardoor de bruikbaarheid van een kwalificatiestructuur werd aangetast. Ten derde worstelde de overheid met de inpassing van de algemene vorming in de kwalificatiestructuur. De toenmalige *Dienst voor Onderwijsontwikkeling* zocht een uitweg in het introduceren van sleutelcompetenties. We merken hierbij op dat de kwalificatiestructuur een arbeidsmarktgericht instrument is, met andere woorden een middel om een binding te realiseren tussen het arbeidsveld en het onderwijsveld. Een kwalificatie van de kwalificatiestructuur dient zich aan als een bouwsteen voor de arbeidsmarktgerichte studierichtingen in het onderwijs en opleidingen voor alle andere opleidingverstrekkers. Dit heeft voor gevolg dat in het onderwijs slechts een deel van het onderwijs uitstekend past voor het ontwikkelen van kwalificaties, namelijk het beroepsonderwijs, het technisch onderwijs en sommige delen van het kunstonderwijs.

Vooraf het tweede en het derde probleem baarde ons zorgen omdat de overheid kost wat kost de algemene vorming wou integreren in de beroepskwalificaties. In een rapport van de Nederlandse Onderwijsraad werd gesteld dat de kwalificatiestructuur niet kan en mag gelijkgesteld worden met de opleidingsstructuur. De algemeen vormende elementen moeten verwerkt worden in de opleidingsstructuur. Slechts de algemeen vormende competenties, die noodzakelijk zijn om het beroep uit te oefenen, kunnen deel uitmaken van een kwalificatie of deelkwalificatie van de kwalificatie.⁷ De algemene basisvorming, die het maatschappelijk burgerschap waarborgt, maakt deel uit van de opleidingsstructuur. De arbeidsmarktgerichte opleiding eindigt bij het structureren van de opleidingsstructuur, met andere woorden het koppelen van het arbeidsveld, de beroepskwalificatie, aan het opleidingsveld, de eindtermen, via de kwalificaties. Binnen de opleidingsstructuur wordt de vorming naar volwaardig burgerschap toegevoegd aan de arbeidsmarktgerichte opleiding.

⁶ Vandaag decretaal beroepscompetentieprofiel genoemd.

⁷ Het is belangrijk om competenties, die tot de algemene basisvorming behoren, te onderscheiden van algemeen vormende competenties, die noodzakelijk zijn voor het uitoefenen van het beroep. Bv het berekenen van de oppervlakte van een regelmatige veelhoek behoort tot de algemene basisvorming. Het berekenen van de oppervlakte van een vlak in functie van het gebruik van het aantal lopende meter planchet is belangrijk voor de schrijnwerker, maar niet voor de kok. Voor de kok is de kennis en het gebruik van inhoudsmaten belangrijk.

Al vlug bleek dat het Academisch niveau zich afsloot van het beroepenveld en geen beroepsprofielen wenste te omschrijven. Het Academisch niveau verduidelijkte dit door te stellen dat het doel van de Academisch Onderwijs erin bestaat academici af te leveren, het wetenschappelijk onderzoek te bevorderen en te innoveren. Dat academici ook hun brood moeten verdienen met het uitoefenen van een beroep wordt bijkomstig in de ontwikkeling van Academisch onderwijs. Het Academisch onderwijs had geen bezwaar tegen het feit dat de Hogescholen wel werden betrokken in het project. Zo werden er 118 beroeps- en opleidingsprofielen aangemaakt en werd het Hogeschoolonderwijs in kaart gebracht.

Hierop werd een uitzondering gemaakt: het in kaart brengen van het beroep van leraar. De Hogescholen hadden als werkgevers in samenwerking met de werknemers, leerkrachten uit het veld, beroepsprofielen en opleidingsprofielen voor kleuteronderwijzer(es), onderwijzer(es), leraar LSO (regent(es)) en leraar HSO (licentiaat) ontwikkeld. Onder druk van de overheid gaf de toenmalige minister aan de Dienst voor Onderwijsontwikkeling de opdracht naast de Hogescholen zelf een draak van een beroeps- en opleidingsprofiel te ontwikkelen. De minister legde de volgens de gangbare weg ontwikkelde beroepsprofielen en opleidingsprofielen naast zich neer. In de VLOR werd ondertussen in samenwerking met de Confederatie van de Bouw een model van Kwalificatiestructuur Bouw ontwikkeld. De structuur kende kwalificaties op niveaus 2, 3, 4 en 5. Tevens werd gewerkt met deelkwalificaties. Deze kwalificatiestructuur werd getoetst aan de situatie in andere Europese landen. Inhoudelijk werd vertrokken van de beschrijvingen van ROME. De structuur was haalbaar, maar kon niet voor de volle 100% interfereren met de algemene vorming. De invoering van de sleutelcompetenties bracht in deze ook geen soelaas. Louter arbeidsmarktgericht was die structuur werkbaar. Ondertussen werd het Modulair Onderwijs opgestart. De Dienst voor het Beroepsopleiding ontwikkelde een modulaire opleidingenstructuur, die afweek van de gangbare ontwikkelingsgang omdat er in de eerste plaats lineair werd gedacht en de algemene vorming werd ingepast in de structuur. Tevens kwamen de modules niet altijd overeen met de deelkwalificaties en kwalificaties van de kwalificatiestructuur. De inpassing van de algemene basisvorming in het geheel bemoeilijkte de ontwikkeling. Het streven naar een éénduidige relatie tussen beroepskwalificatie en de naar arbeidsmarktgerichte kwalificaties van de opleiding was een ander eikel punt. De éénduidigheid, zoals gevraagd in het decreet, is niet noodzakelijk omdat een kwalificatie fungeert als een bouwsteen en kan gebruikt worden in verschillende studierichtingen en opleidingen.⁸

3 Enkele bedenkingen bij het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur

3.1 Kwaliteitscontrole

In het decreet wordt gesteld dat iedere opleidingverstreker die kwalificaties certificeert wordt onderworpen aan een kwaliteitscontrole uitgevoerd door het *Agentschap Kwaliteitszorg voor Onderwijs en Vorming*. De controle wordt uitgevoerd op de dimensies van de kwaliteitsborging zijnde context, input, proces en output. De klemtoon valt echter op de output of het resultaat.⁹ Een kwalificatiestructuur leidt niet tot het rechtstreeks certificeren van

⁸ Bv de kwalificatie 'Houtbewerken' kan gebruikt worden in de kwalificatie 'Schrijn- en timmerwerken', 'Bekisten', 'Parket leggen', 'Tuinhuizenbouw', 'Meubel maken', en andere. Zo kan bv de kwalificatie 'Deuren' dienstig zijn in de kwalificatie 'Meubel maken'.

⁹ Memorandum van het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur p. 44

kwalificaties. De kwalificatiestructuur wijzigt de bestaande indeling in onderwijsniveaus, zoals bepaald in het schoolpact (kleuter, BaO, SO, HO), niet. De kwalificatiestructuur kent de competenties, vervat in een kwalificatie, toe aan een niveau. De kwalificatiestructuur bepaalt niet de wijze waarop een kwalificatie moet behaald worden, geeft geen aanduiding van de tijdsduur waarop de kwalificatie moet behaald worden, maar duidt het niveau van de kwalificaties aan. Het is een ‘catalogus van kwalificaties die expliciteren welke competenties noodzakelijk zijn om verschillende functies en rollen op de arbeidsmarkt en in de bredere samenleving op te nemen of welke competenties nodig zijn voor verdere studies.’¹⁰ De kwalificatiestructuur is een werkinstrument. Het is een overkoepelende classificatie van kwalificaties.¹¹

We merken dat de controle van het onderwijs in de recente decennia een aantal veranderingen onderging. Vóór de communautarisering van het onderwijs controleerde de inspectie het totale leerproces, de uitvoering van het leerproces en de leraar als uitvoerder van het leerproces. Ook de onderwijsloopbaan werd betrokken in deze controle: tijdelijk, stagiair en vast benoemd. In een tweede fase werd de controle van de leraar als uitvoerder van het leerproces onttrokken aan de bevoegdheid van de inspectie. Een inspectieteam kon enkel en alleen nog de school doorlichten. De invoering van dit decreet geeft het Agentschap de bevoegdheid om de kwaliteit van alle leerprocessen van alle opleidingverstrekkers te controleren. Dit laatste heeft voor gevolg dat de sanctionering van de output van een arbeidsmarktgerichte kwalificatie voor alle opleidingverstrekkers moet gelijk zijn. Dit brengt met zich mee dat onderwijs en andere opleidingverstrekkers evenwaardige gelijklopende sanctioneringbewijzen moeten uitschrijven voor de arbeidsmarktgerichte kwalificaties.

We kunnen ons hierbij de vraag stellen wie nog het BSO zal volgen na de leeftijd van 15 jaar als hetzelfde bewijs kan verkregen worden bij andere opleidingverstrekkers op veel kortere termijn en het werkplekleren wordt ingevoerd vanaf de tweede graad. Voeg hier het argument aan toe dat de algemene basisvorming een ballast is voor vele van deze jongeren en de intrede op de arbeidsmarkt op 16 jaar is een feit. Meer nog. Door de invoering van het werkplekleren in de tweede graad komen jongeren van 14 jaar in het arbeidscircuit terecht. Gaan we terug naar de 19de eeuw – begin twintigste eeuw? De leerplicht tot 18 jaar in het arbeidsmarktgericht onderwijs komt ernstig in het gedrang. Is het de bedoeling het Vlaamse Onderwijs te conformeren met de Europese leerplicht?

Naast de controle van het onderwijs maken we ons zorgen over de competenties die slaan op een bredere samenleving. Het Memorandum van het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur laat hier uitschijnen dat alle opleidingverstrekkers moeten streven naar een algemene basisvorming. Echter niets is minder waar. Niet alle opleidingverstrekkers zijn geacht een algemene basisvorming te vertrekken. Enkel het onderwijs dient deze basisvorming te geven. Dergelijke situatie schept een valse concurrentie tussen onderwijs en de andere arbeidsmarktgerichte opleidingverstrekkers. Het kan toch niet de bedoeling zijn de algemene basisvorming te beperken tot de algemeen vormende elementen in de arbeidsmarktgerichte opleidingen die nodig zijn om het beroep te leren.

De verschuiving in het onderwijs van procesevaluatie naar outputevaluatie is een zeer duidelijk signaal om het onderwijs te vermarkten. De leerwinst wordt enkel en alleen afhankelijk van het resultaat. Door de outputevaluatie zal binnen het onderwijs de bestaande kloof tussen instellingen met een groot aantal kansarme lerenden en instellingen met een klein aantal kansarmen groeien. De vermarkting van het onderwijs zal het democratiseringsproces van het onderwijs sterk afremmen.

¹⁰ Memorandum van het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur p. 9

¹¹ Memorandum van het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur p. 8

3.2 Competentiegericht onderwijs

Door de invoering van het competentiegericht onderwijs behalen de pleitbezorgers van *Accent op Talent* hun gram. De zuiver arbeidsgerichte opleidingverstrekkers zoals VDAB en SYNTRA zullen hieronder niet lijden omdat de context van het leerproces strikt afgelijnd en beperkt is in omvang. Hun leerproces is enkel en alleen gericht op het ontwikkelen van competenties die nodig zijn om het beroep uit te oefenen. Door het onderwijs om te vormen in een competentiegericht onderwijs dreigt het toekennen van het diploma en vooral het kwalificatiegetuigschrift te worden uitgehold.

Het is juist te stellen dat de kwalificatiestructuur het niveau aanduidt van de kwalificatie. Het is de taak van onderwijs om binnen de opleidingenstructuur te bepalen op welk onderwijsniveau het niveau van de kwalificatie kan behaald worden. Het bedrijfsleven mag in het proces van het ordenen van de beheersingsniveaus geen sturende kracht hebben. Onderwijs bepaalt het onderwijsniveau van de studierichting, die samengesteld wordt door de kwalificaties ongeacht het niveau van deze kwalificaties. Als onderwijs oordeelt dat een kwalificatie niveau 3 kan behaald worden door een opleidingsniveau 2 dan zal binnen de opleidingenstructuur de studierichting zich bevinden op niveau 2. Een kwalificatie is een bouwsteen. Waar onderwijs deze bouwsteen plaatst en hoe deze wordt verwerkt is en blijft een zaak van onderwijs. Het competentiegericht onderwijs eindigt bij het bepalen van het niveau van de kwalificatie.

3.3 Het kwalificatieraamwerk

De hervorming Secundair Onderwijs sluit aan bij de ontwikkeling van een kwalificatieraamwerk gelinkt aan EQF. De hervorming secundair onderwijs spoort samen met het Europees kwalificatieraamwerk EQF. Het raamwerk schaaft kwalificaties in volgens 8 niveaus. Elke Europese staat moet een nationaal raamwerk ontwikkelen en linken aan EQF. “In België wordt het kwalificatie-raamwerk per gemeenschap uitgewerkt. De Vlaamse Gemeenschap gaat voor een allesomvattende Vlaamse Kwalificatiestructuur (VKS) en sluit hiermee aan bij de meest ambitieuze landen van de Unie.”¹² De niveau-indeling wordt bepaald op basis van de output, namelijk de leerresultaten aan het eind van het leertraject. Door de leerresultaten als norm te nemen wordt een kader ontwikkeld waarin alle onderwijs- en opleidingsvormen kunnen gevat worden, “ongeacht of het nu om het initiële onderwijs, het hoger onderwijs, het volwassenenonderwijs of beroepsopleidingen gaat.”¹³

We merken hierbij op dat dit formeel onderwijsmodel geen rekening houdt met de inhoud, de input (beginsituatie), het pedagogisch-didactisch leerproces en de leerinhouden. Dit model vertolkt geen emancipatorische visie over onderwijs, waardoor het onderwijs zijn maatschappelijke doelstelling verloochent. We merken op dat EQF een arbeidsmarktgericht raamwerk is en de descriptorën insluit die toegepast worden op de voor een beroep uit te oefenen nodige kwalificaties.

4 De Kwalificatiestructuur dicht de kloof tussen arbeid en onderwijs?

¹² Nota Monard, p.35 – Bijlagen

¹³ Nota Monard

De kwalificatiestructuur is de brug tussen de arbeidsmarkt en de wereld van de arbeidsmarktgerichte studierichtingen en opleidingen. Vanuit de arbeidsmarkt ontstond er een behoefte om de opleidingen af te stemmen op de arbeidsmarkt omdat volgens het bedrijfsleven de kloof tussen de beginnende beroepsbeoefenaars en de ervaren beroepsbeoefenaars te groot is. Wij moeten het bedrijfsleven teleurstellen want de kloof tussen beide zal altijd blijven bestaan om volgende redenen:

- De technologie op de arbeidsmarkt evolueert zo snel dat opleidingverstrekkers steeds een achterstand zullen hebben.
- Er is een spanningsveld tussen de arbeidsmarkt en de wereld van de opleidingen. De arbeidsmarkt beweegt zich als een structuur van vereiste en gevraagde beroepscompetenties, geclusterd in beroepskwalificaties. Het opleidingsveld beweegt zich als een structuur van beschikbare en aangeboden opleidingcompetenties, geclusterd in arbeidsmarktgerichte competentieclusters, opleidingkwalificaties.¹⁴ Hetgeen de arbeidsmarkt vereist komt niet altijd overeen met het beschikbare binnen de wereld van de opleidingen (ervaring tegenover beginsituatie); het gevraagde binnen de arbeidswereld komt niet altijd overeen met het aangeboden binnen de wereld van de opleidingen (knelpuntberoepen). De kwalificatiestructuur tracht deze spanning te overbruggen en een zo groot mogelijke overeenstemming te brengen tussen ordeningsniveau en beheersingsniveau. De spanning zal steeds gedeeltelijk opgelost worden. Monard zocht een oplossing in het werkplekleren en de één-éénduidige afleiding van eindtermen van de beroepscompetenties. Dergelijke oplossing kan enkel als het onderwijs wordt opgevat als een commercieel bedrijf, waarbij IKZ de norm is. deze oplossing wordt eveneens naar voor geschoven in de nota Monard. Dergelijke oplossing is niet haalbaar voor het onderwijs. Een school is geen economisch bedrijf, maar een pedagogische eenheid. Beide bedrijfsstructuren zijn niet vergelijkbaar. Het competentiegerichte onderwijs stopt bij het ordenen van kwalificaties en het bepalen van het niveau binnen de kwalificatiestructuur. Al het overige is een brug te ver.
- Er zal steeds een spanningsveld tussen de ervaren beroepsbeoefenaar en de beginnende beroepsbeoefenaar bestaan. Bedrijven vertellen fabeltjes over de onervaren beginnende beroepsbeoefenaars en de onaangepaste schoolverlaters. Het is niet de opdracht van het onderwijs om bedrijfsklare leerlingen af te leveren aan het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven moet zelf een inspanning leveren om de nieuwkomers in te passen in hun bestaand bedrijfssysteem. Ieder bedrijf heeft zijn eigen specificiteit en zal dus zelf zijn beginnende werknemers moeten opleiden en zelf zijn ervaren beroepsbeoefenaars moeten bijscholen. Daarenboven heeft het onderwijs nog steeds een opvoedende taak: het ontwikkelen van de persoonlijkheid, socialiseren van jongeren en het opleiden naar een volwaardig burgerschap.

¹⁴ Deze clusters zijn afgeleid van de kwalificaties, die het resultaat zijn van een omzetting van de beroepskwalificaties. Het ware voor de duidelijkheid de term kwalificaties enkel te behouden voor de kwalificatiestructuur. Voor het onderwijs wordt de term onderwijskwalificatie ingevoerd, die slaat op de algemene basisvorming (maatschappijgerichtheid) en de arbeidsmarktgerichtheid van de studierichting. Het ware beter te spreken van opleidingkwalificatie voor het arbeidsmarktgerichte gedeelte van de onderwijskwalificatie als tegenhanger van de beroepskwalificatie.

De kwalificatiestructuur is een middel naast vele andere middelen om de kloof te verkleinen of de parallel tussen het arbeidsproces en het leerproces te verbeteren zonder hierbij in de plaats te treden van het leerproces.

5 Enkele problemen rond de ontwikkeling van de kwalificatiestructuur

Bij de ontwikkeling van de kwalificatiestructuur stelden zich een aantal problemen, die tot op heden nog steeds een discussiepunt zijn. Deze knelpunten zijn: de algemene basisvorming in de kwalificatiestructuur, de niveau-indeling, in het bijzonder het niveau 1 en de verhouding van de kwalificatiestructuur ten opzichte van de opleidingenstructuur.

5.1 De algemene basisvorming

Vandaag stellen we vast dat de algemene vorming nog steeds een eikel punt vormt.

Voor het Hoger Onderwijs is er geen kwalificatiestructuur ontwikkeld. Het Hoger Onderwijs vertrekt van de learning results en de doelstellingen van de opleiding. Het beroepenveld doet hier niets terzake, met andere woorden het Academisch Hoger Onderwijs heeft slechts een opleidingenstructuur. Het algemeen vormende bepaalt de studies.

Het Algemeen Vormend Onderwijs (ASO) is eveneens moeilijk te vatten in een kwalificatiestructuur. ASO wil leerlingen voorbereiden op doorstroom naar het Academische Onderwijs. In dergelijke zienswijze is het evident dat ASO, dat de basis legt voor academisch onderwijs, ook strikt genomen niet past in een kwalificatiestructuur. Nochtans zijn afgestudeerden ASO, die niet verder studeren of afhaken na een mislukking aan het academisch onderwijs, de zwakke schakel in ons arbeidscircuit. De relatie arbeid-onderwijs, die zich vooral toespitst op de bedrijfswereld, moet dringend werk maken om het ASO meer arbeidsgericht te maken door het minder arbeidsmarktvreemd te maken. ASO heeft nood aan het invoeren van technologie in het curriculum, aan projectontwikkeling in samenwerking met instituties van het hoger onderwijs (academische en niet-academische), aan het invoeren van stages in bedrijven/hogescholen.

De huidige dubbele eigenheid van het TSO is niet houdbaar. Een TSO-studierichting behoort tot de doorstroming of tot de arbeidsmarktgerichte stroom. De overheid zou er goed aan doen te bepalen welke TSO-studierichtingen doorstrominggericht zijn en welke meer arbeidsmarktgericht zijn. In deze laatste categorie moet het professionele voorrang krijgen op de algemene vorming zonder deze laatste te verwaarlozen. De arbeidsmarkt heeft behoefte aan hoogtechnisch geschoold, waarbij naast de technische geschooldheid ook de algemeen vormende geschooldheid, in het bijzonder het taalonderricht, een plaats heeft. Het hoger onderwijs en het arbeidsveld hebben kritische leerlingen nodig, die zelfstandig innovatief creatief kunnen denken en werken en een grote transfer inhouden, waardoor ze flexibel zijn. In de derde graad moet de algemene vorming voor de doorstrominggerichte opleidingen verder versterkt omdat juist het hoger onderwijs nood heeft aan deze vorming.

Het BSO is duidelijk arbeidsmarktgericht. De algemene basisvorming moet bereikt zijn op het einde van de tweede graad. In de derde graad neemt het professionele de bovenhand.

De algemene basisvorming heeft volgende doelstellingen: het realiseren van de functionele geletterdheid, het ontwikkelen van de persoonlijkheid, jongeren inpassen in het cultureel

patrimonium en voorbereiden op het volwaardig burgerschap. Het ontwikkelen van de algemene basisvorming en het uitreiken van een diploma zijn fundamenteel voor het socio-culturele weefsel van onze maatschappij. De algemene basisvorming kan vertaald worden in de functionele geletterdheid. De functionele geletterdheid is de kennis, de vaardigheid en de attitude die nodig is om te communiceren en informatie te verwerken in het dagelijkse leven op het gebied van taal, numerieke data en grafische data. Deze functionele geletterdheid kan gevat worden in de onderwijskwalificaties, die overeenkomen met de niveaus van de International Adult Literacy Survey en uitgedrukt worden in de sleutelcompetenties: problem solving, aanpassingsvermogen, verantwoordelijkheidszin en sociale vaardigheid. Deze niveaus worden gevat in de opleidingenstructuur en niet in de kwalificatiestructuur.

5.2 Niveau-indeling

Er duikt een ernstig probleem op rond het Niveau 1 van de kwalificatiestructuur. Niveau 1 past niet in arbeidsmarkt omdat dit niveau algemeen vormend is. Het gaat over de algemene basisvorming. In de huidige hervorming is voor velen het toekennen van kwalificatieniveau 2 aan het eind van de eerste graad en het toekennen van het kwalificatieniveau 2 aan het eind van de tweede graad van de arbeidsmarktgerichte zuil onverenigbaar. Het zou inderdaad beter zijn aan het eind van de eerste graad een niveau 1 toe kennen omdat in de eerste graad de basis wordt gelegd voor de domeinkeuze in de tweede graad. De eerste graad is algemeen vormend en leidt niet uitsluitend naar de arbeidsmarkt.

In deze optiek is het beter geen niveau toe te kennen aan het Getuigschrift van het BaO. Het Getuigschrift van het Basisonderwijs behoort niet tot het SO en dus niet tot de kwalificatiestructuur. Uit de doelstellingen van het basisonderwijs volgt dat leerlingen in deze de basis leggen voor het SO. Na het BaO kan geen enkele jongere stoppen met leren. Jongeren moeten hun opleiding vervolledigen in het SO. Als we dit koppelen aan de IALS dan zou het logisch zijn dat Niveau 1 van de IALS overeenkomt met het Getuigschrift BaO; Niveau 2 van de IALS met het einde van de eerste graad en Niveau 3 van de IALS met het einde van de tweede graad. Niveau 3 wordt trouwens gezien als een streefdoel van de Europese overheden, dus ook in België. 75% van de jongeren zou moeten op het einde van de tweede graad dit niveau bereiken; de overige 25% zou minimaal niveau 2 van de IALS moeten bereiken. Op deze wijze wordt de sanctionering ook veel duidelijker: het arbeidsmarktgerichte deel wordt gesanctioneerd met een kwalificatiegetuigschrift; de algemene basisvorming met een getuigschrift algemene vorming. Het kwalificatiegetuigschrift en het getuigschrift algemene vorming leiden tot een diploma. VDAB en SYNTRA kunnen dan ook vlot aansluiten. Op deze wijze kan zeer vlot gewerkt worden met sleutelcompetenties. Deze competenties doorkruisen niet meer de arbeidsgerichte competenties, maar geven aan de kwalificaties een maatschappelijke meerwaarde. Het realiseren van een volwaardig burgerschap wordt in deze ook meegenomen.

5.3 De kwalificatiestructuur is niet gelijk aan de opleidingenstructuur

Door de algemene vorming te integreren in de arbeidsgerichte vorming wordt de grens tussen de kwalificatiestructuur en de opleidingenstructuur zeer broos. Het gevaar bestaat dat beide samenvallen, waardoor het nut van de kwalificatiestructuur te niet gaat. Een kwalificatieniveau hoeft qua niveau niet overeen te komen met een beheersingsniveau van de opleidin-

genstructuur. Er is niet altijd een één-éénduidigheid. Het is best te streven naar één-éénduidigheid, maar dit is zeker geen vaste regel. Elke kwalificatie staat op zichzelf binnen de kwalificatiestructuur, met andere woorden een onderliggende kwalificatie is geen voorwaarde om een bovenliggende kwalificatie te behalen. De lerende kan op dezelfde wijze een deekwalificatie behalen. We merken echter op als een kwalificatie bestaat uit deekwalificaties dan de kwalificatie als geheel slechts kan bereikt worden als alle deekwalificaties worden bereikt.

Willy Vermorgen

BIJLAGE: De weg van beroep naar opleiding

We illustreren de ontwikkeling van de kwalificatiestructuur aan de hand van een voorbeeld uit de houtsector. We passen het decreet toe, maar houden rekening met onze opmerkingen over de niveau-indeling en de algemene vorming.

Fase 1: Ontwikkelen van een beroepenstructuur door de sociale partners op het niveau van de SERV.

Het onderwijs wordt niet betrokken. De SERV ontwikkelt beroepscompetentieprofielen en competentieprofielen (voor vrijwilligerswerk). De SERV legt de profielen voor aan het Agentschap voor de erkenning als beroepskwalificatie door de Vlaamse Regering. In de beroepenstructuur worden de kwalificaties als beroep of functie benoemd.

Voorbeeld: beroepenstructuur

Schrijnwerker						
Binnenschrijnwerker				Timmerman of buitenschrijnwerker		
Trappenbouwer	Binnenschrijnwerker		Parketlegger	dakbouwer		Dakkapelbouwer
	Deurenmaker	Ramenmaker		Eenvoudig daktimmer	Complex daktimmer	
Houtbewerker						

De structuur werd in het ontwerp uitgebreid met platte daken, muurbekleder en andere beroepen uit de schrijnwerkerij en timmerwerken, zoals het bouwen van tuinhuizen, bekister en andere beroepen uit de sector.

Voor elk van deze beroepen werden de competenties vastgelegd. Voor de houtbewerker waren dit basiskennis en basisvaardigheden zoals materialen kennen, meten, zagen, boren, schaven en eenvoudige constructies. De beroepskwalificatie wordt benoemd: schrijnwerker timmerman. De beroepskwalificatie wordt als volgt beschreven: bv de houtbewerker bewerkt het hout, hij schaaft, hij zaagt, hij boort, hij freest.

Fase 2: Ontwikkelen van de kwalificatiestructuur door het Agentschap Kwaliteitszorg van het Departement Onderwijs.

Het Agentschap formuleert een erkenningsadvies voor de Vlaamse Regering. Het advies wordt voorbereid door een sectorspecifieke commissie ad hoc. De commissie wordt paritair samengesteld met vertegenwoordigers van de SERV (werkgevers-werknemers), VLOR (onderwijs en publieke onderwijsverstreckers) en het Agentschap. De Vlaamse Regering erkent het profiel. Na de erkenning zet de commissie ad hoc het profiel over tot een kwalificatie en plaatst de kwalificatie op een kwalificatieniveau. De binding tussen de twee

classificaties komt tot stand en de kwalificatie krijgt een positie in de structuur: een kwalificatieniveau. De kwalificatie positioneert zich ten aanzien van andere kwalificaties.

De kwalificaties worden benoemd als bewerking: schrijnwerken en timmerwerken. De kwalificatie wordt als volgt beschreven: de houtbewerker kan het hout bewerken, hij kan het hout schaven, hij kan het hout zagen, hij kan een gat boren in het hout, hij kan het hout frezen.

Voorbeeld: kwalificatiestructuur

Wat de omvang van de kwalificatie betreft kunnen we beter werken met kleinere gehelen, namelijk deelkwalificaties. De deelkwalificaties worden aangeduid met DKw, gevolgd door een nummer; de kwalificaties met Kw gevolgd door een nummer. Alle kwalificaties en deelkwalificaties worden in een samenvattende tabel genummerd en beschreven. Het is zeer belangrijk dat iedere kwalificatie en deelkwalificatie een nummer krijgen binnen een tabel om te vermijden dat eenzelfde kwalificatie of deelkwalificatie anders zou beschreven worden. We merken op dat eenzelfde deelkwalificatie kan gebruikt worden in verschillende kwalificaties en studierichtingen. Een kwalificatie kan op zijn beurt deel uitmaken van verschillende studierichtingen.

Niv	Kwalificaties en deelkwalificaties				Lj	
4	Kw 7 Specialisatie schrijnwerken - timmerwerken				3G7lj	
	DKw 5 Schrijnwerkerij – houtconstructies in andere materialen		DKw 6 Timmerwerken – Dakkapelbouwwerken			
3	Kw 6 Schrijnwerken – Timmerwerken				3G	
	Kw 4 Trap- penbouwen			Kw 5 Timmerwerken		
				DKw3 Dakwerken eenvoud		DKw4 Dakwerken complex
2	Kw 2 Binnenschrijnwerken		Kw3 of Dw x van vloer- bekleding - Parketleggen		2G	
	DKw1 Deuren- bouwen	DKw2 Ramen- bouwen				
1	Kw 1 Houtbewerken				1Gr	
basis	Basisonderwijs					

De kwalificatie Kw2 Binnenschrijnwerk omvat twee deelkwalificaties: ramen bouwen en deuren bouwen. Een jongere kan een of beide deelkwalificaties behalen. Hij behaalt de kwalificatie Kw2 ‘binnenschrijnwerk’ als hij beide deelkwalificaties DKw 1 en DKw 2 behaalt. Dezelfde redenering geldt voor Kw 5 timmerwerken.

De kwalificatiestructuur kan uitgebreid worden met het te bewerken materiaal: bv ramen in metaal of kunststof; deuren in metaal of zelfs poorten. Dergelijke uitbreidingen situeren zich op niveau 4 omdat deze kwalificaties speciale technieken inhouden en competenties moeten putten uit andere sectoren, vb metaal. Hetzelfde geldt voor de bekisters, die eveneens

vetrekken vanuit houtbewerking maar een combinatie hebben hout, bouw en metaal. Het is belangrijk te weten dat parketleggen kan gezien worden als kwalificatie van hout of als deelkwalificatie van vloer bekleden.

Let wel: als we niveau 1 verplaatsen naar het BaO dan schuiven alle niveaus één niveau op naar boven. Het probleem met het niveau 1 verschuift dan naar niveau 5 als dat niveau behoort bij het Hoger Onderwijs.

Fase 3: De Vlaamse Regering erkent de beroepskwalificatie.

Fase 4: Het Agentschap registreert de erkende beroepskwalificatie als kwalificatie in de kwalificatiestructuur.

Fase 5: Ontwikkelen van een opleidingenstructuur.

De overheid ontwikkelt de eindtermen in overeenstemming met de competenties en bepaalt in samenwerking met het onderwijs het beheersingsniveau van de studierichting. De graad van beheersing wordt uitgedrukt door de context, de graad van verantwoordelijkheidszin en autonomie. Onderwijs bepaalt zelf de tijdsperiode en de organisatie van de kwalificatie als studierichting. De kwalificatie wordt omgezet in een opleidingkwalificatie, die noodzakelijk is om het beroep als beginnend beroepsbeoefenaar uit te oefenen. De studierichting wordt benoemd als bewerking: timmer- en schrijnwerkerij. De activiteit van de studierichting wordt als volgt beschreven: de houtbewerker beheerst het bewerken van het hout, hij beheerst het schaven van het hout, hij beheerst het zagen van het hout, hij beheerst het boren van een gat in het hout, hij beheerst het frezen van het hout.

Voorbeeld: opleidingenstructuur

De studierichtingen komen niet noodzakelijk overeen met de kwalificaties qua niveau. De studierichting in de derde graad is Timmer- en schrijnwerkerij. Wat parket betreft kan dit een afzonderlijke korte opleiding zijn. We delen dit in bij Vloerbekleding omdat er in een andere sector van de bouw Schilders en Behangers eveneens een deelkwalificatie vloerbekleder bestaat. Vloerbekleder Parket kan als afzonderlijke kwalificatie worden gezien binnen hout, maar kan eveneens als deelkwalificatie van vloer bekleden worden gezien. Deze opleiding kan eventueel gecombineerd worden met andere opleidingen als uitdieping of verbreding. We houden nu reeds rekening met de hervorming SO, die de verdieping en/of de verbreding inschrijft.

Niv	Studierichting		Lj
	Arbeidsmarktgericht of doorstroom		Algemene vorming
4	Timmerwerk - Dakkapelbouw Schrijnwerkerij – houtconstructies in andere materialen		Diplomagerichte vorming 3G7lj
3	Timmer- en Schrijnwerkerij		IALS niv 4 3G 1+2lj
	Schrijnwerkerij - Trappen	Timmerwerk – Dakwerk	
2	Schrijnwerkerij – Deuren en Ramen	Vloerbekleding-Parket	IALS niv 3 2G2lj 2G1lj
	Houtbewerking		
	Belangstellingsgebied – domein Hout		
1	Belangstellingsgebied Techniek en wetenschappen		IALS niv 2 1Gr
Basisonderwijs			IALS niv 1

Fase6: Ontwikkelen van leerplannen via leerdoelen door de inrichtende machten.

De fase 7 van het verhaal doet ons de wenkbrauwen fronsen. Het leerresultaat wordt teruggekoppeld naar de arbeidsmarkt onder de vorm van een certificering van de leerresultaten (learning outcomes), die uitmonden in geld (value for money). Het leerproces moet uitmonden in en geëvalueerd worden op het kunnen functioneren in levensechte contexten.¹⁵ We noemen dit competentiegericht onderwijs. Bij het implementeren van EQF worden een aantal principes voor kwaliteitsborging gehanteerd:

- regelmatige evaluatie van de instellingen en hun programma's (doorlichting)
- externe controle-instanties (inspectie)
- controle van de dimensies van de borging: context, input, proces en output

Belangrijk hierbij is dat de arbeidswereld ervaringsbewijzen uitreikt. Een ervaringsbewijs is een formeel bewijs van vakbekwaamheid. Dit houdt in dat het behaalde diploma of getuigschrift niet meer cruciaal is, maar de verworven en bewezen competenties. Het aantonen kan gebeuren door een gesprek of een praktische proef of allebei.

Het competentiegericht onderwijs zoals het hier wordt beschreven is voor onderwijs niet wenselijk en haalbaar. Een feedback moet mogelijk zijn, maar niet onder deze voorwaarden. We grijpen terug naar vroegere opmerkingen en het is niet wenselijk binnen onderwijs een competentiegericht onderwijs in te richten in deze zin. De competentiegerichtheid eindigt bij fase 4.

¹⁵ Memorandum van het Decreet betreffende de Kwalificatiestructuur, p. 4

